

Tema 5.

La restauració borbònica (1875-1931)

Primera Part: El Regnat d'Alfons XII i el final de segle (1875-1902)

La restauració borbònica (1875-1931)

Primera Part: El Regnat d'Alfons XII i el final de segle (1875-1902)

La figura de Cánovas del Castillo. QUI ERA?

Era un mestre fortament interessat per la història. Ja amb 25 anys el trobem fortament integrat dins de la **Unión Liberal de O'Donell**. Ell serà el que redacti el **Manifest del Manzanares** (document amb el que s'inicia la *Vicalvarada* el 1854). Durant el Bienni progressista serà **diputat a les Corts** per Màlaga.

Caigut el Bienni progressista (1854-1856) arribarà a ser **ministre de governació** al 1864 i **ministre d'ultramar** al 1865 durant la coneguda com **Crisi del Moderantisme**.

Durant **el sexenni** fundarà el **partit Alfonsí** i intentarà fer tornar a la monarquia sota la dinastia del Borbons. Cánovas sabia que seria impossible que tornès a Espanya com a monarca Isabel II així que la va pressionar perquè abdiqués en el seu fill **Alfons** que estava estudiant a una acadèmia militar a la ciutat de **Sandhurst** (Anglaterra). Durant anys Cánovas del Castillo **HA ESTAT PREPARANT EL RETORN DELS BORBONS** a Espanya. Cànoves iniciarà converses amb els militars per garantir que tindrà el seu recolzament.

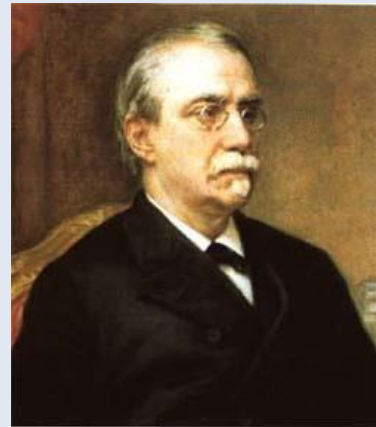
Calia fer que el rei tornès per demanda de la ciutadania no pas per imposició.

Al desembre de 1874 té el suport de més de 20 generals.

Aprofitant que Alfons feia anys el 28 de novembre i amb l'excusa d'agrair les felicitacions rebudes des d'Espanya es publica al diari un escrit signat pel rei però **REDACTAT**

PER CÀNOVAS . Aquest document publicat l'1 de desembre de 1874 és conegut com

EL MANIFEST DE SANDHURST

Manifiesto de Sandhurst

He recibido de España un gran número de felicitaciones con motivo de mi cumpleaños, y algunas de compatriotas nuestros residentes en Francia. Deseo que con todos sea usted intérprete de mi gratitud y mis opiniones.

Cuantos me han escrito muestran igual convicción de que sólo el restablecimiento de la monarquía constitucional puede poner término a la opresión, a la incertidumbre y a las crueles perturbaciones que experimenta España. Díceme que así lo reconoce ya la mayoría de nuestros compatriotas, (...).

(...) Sólo puedo decir que nada omitiré para hacerme digno del difícil encargo de restablecer en nuestra noble nación, al tiempo que la concordia, el orden legal y la libertad política, si Dios en sus altos designios me la confía.

Por virtud de la espontánea y solemne abdicación de mi augusta madre, tan generosa como infortunada, soy único representante yo del derecho monárquico en España.

Arranca este de una legislación secular, confirmada por todos los precedentes históricos, y está indudablemente unida a todas las instituciones representativas, que nunca dejaron de funcionar legalmente durante los treinta y cinco años transcurridos desde que comenzó el reinado de mi madre hasta que, niño aún, pisé yo con todos los míos el suelo extranjero.

Huérfana la nación ahora de todo derecho público e indefinidamente privada de sus libertades, natural es que vuelva los ojos a su acostumbrado derecho constitucional y a aquellas libres instituciones que ni en 1812 le impidieron defender su independencia ni acabar en 1840 otra empeñada guerra civil. Debióles, además, muchos años de progreso constante, de prosperidad, de crédito y aun de alguna gloria; años que no es fácil borrar del recuerdo cuando tantos son todavía los que los han conocido.

(...) lo único que inspira ya confianza en España es una monarquía hereditaria y representativa, mirándola como irremplazable garantía de sus derechos e intereses desde las clases obreras hasta las más elevadas.

En el intretanto, no sólo está hoy por tierra todo lo que en 1868 existía, sino cuanto se ha pretendido desde entonces crear. Si de hecho se halla abolida la Constitución de 1845, hállase también abolida la que en 1869 se formó sobre la base inexistente de la monarquía.(...)

Afortunadamente la monarquía hereditaria y constitucional posee en sus principios la necesaria flexibilidad y cuantas condiciones de acierto hacen falta para que todos los problemas que traiga su restablecimiento consigo sean resueltos de conformidad con los votos y la convivencia de la nación.

No hay que esperar que decida ya nada de plano y arbitrariamente, sin Cortes no resolvieron los negocios arduos de los príncipes españoles allá en los antiguos tiempos de la monarquía, y esta justísima regla de conducta no he de olvidarla yo en mi condición presente, y cuando todos los españoles estén ya habituados a los procedimientos parlamentarios. Llegado el caso, fácil será que se entiendan y concierten las cuestiones por resolver un príncipe leal y un pueblo libre.Nada deseo tanto como que nuestra patria lo sea de verdad. A ello ha de contribuir poderosamente la dura lección de estos últimos tiempos que, si para nadie puede ser perdida, todavía lo será menos para las hornadas y laboriosas clases populares, víctimas de sofismas pérfidos. Por mi parte, debo al infortunio estar en contacto con los hombres y las cosas de la Europa moderna, y si en ella no alcanza España una posición digna de su historia, y de consuno independiente y simpática, culpa mía no será ni ahora ni nunca. Sea la que quiera mi propia suerte ni dejaré de ser buen español ni, como todos mis antepasados, buen católico, ni, como hombre del siglo, verdaderamente liberal.

Suyo, afectísimo, Alfonso de Borbón.
Nork-Town (Sandhurst), 1 de diciembre de 1874

Práxedes Mateo Sagasta (l'altra cara de la moneda)

Enginyer de camins molt vinculat a la política.

Les seves arrels són progressistes i participa per primera vegada en política com a diputat a les corts durant el Bienni Progressista (1854-1856).

Va participar en l'aixecament de *la Gloriosa* el 1868 i ocuparà importants càrrecs com ara ministre de governació o president del consell de ministres durant el Sexenni Democràtic.

Al 1880 funda el **Partit Liberal**, un partit a favor de la monarquia parlamentària dels Borbons i d'arrel progressista.

Al 1881 Cánovas veu en aquest partit un aliat per establir el seu sistema bipartidista (l'acord no és oficial, és a dir, no s'estableix com i de quina manera es farà l'alternança de partits)

Del 1881-1883 serà president del govern, càrrec que repetirà en diferents ocasions fins a la seva mort el 1903.

LA PROCLAMACIÓ DE LA RESTAURACIÓ BORBÒNICA

EL PAPER D'ARSENIO MARTÍNEZ CAMPOS

Va ser un dels militars més rellevants del darrer terç del segle XIX. Havia lluitat amb Prim al Marroc (1859-1860), també a Cuba durant la Guerra dels Deu Anys (1868-1878). Estava d'acord amb Cánovas en el fet de tornar a la monarquia sota el regnat dels Borbons però no volia esperar a que la ciutadania acceptés la figura d'Alfons. Cánovas veia perillar els seus plans i decideix desterrar-lo però ell s'anticipa i es dirigeix a Sagunt i un cop allà el 28 de desembre de 1874 rodejat de militars i sectors alfonsins **proclama com a rei a Alfons de Borbó**. El president del govern, el General Serrano, definitivament acceptarà aquest fet i no actuarà en contra. La restauració borbònica era ja un fet. Al gener de 1875 Alfons és coronat com a rei sota el nom d'Alfons XII.

Arsenio Martínez Campos lluitarà més tard a la III^a Guerra Carlina i a la Guerra d'Independència de Cuba.

ELS OBJECTIUS DE CÁNOVAS

Cánovas crea un sistema per solucionar els principals problemes que tenia el país, aquest sistema s'anomena ***Sistema canovista*** i entre altres coses pretén:

- **Instaurar i garantir l'ordre:** Recordar el caos ocorregut durant el Sexenni Democràtic. Cal controlar les vagues, el paper excessiu dels sindicats. Cal crear un sistema polític unit sota una monarquia constitucional parlamentària.

- **Prosperitat econòmica:** La política que farà servir Cánovas per millorar l'economia del país serà:

- 1r. Acabar amb els conflictes bèl·lics: La Guerra dels deu anys i la III^a Guerra Carlina.
- 2n. Fer polítiques econòmiques oberturistes amb Gran Bretanya, és a dir, establir línies comercials amb ells. Aquest fet provocarà l'oposició frontal de la burgesia industrial catalana.

- **Afavorir la governabilitat:** Recordar que durant el segle XIX havien existit desenes de governs de poca durada. Cal fer política, permetre fer política i garantir que els governs duren al poder per iniciar reformes i canvis. El primer i més important és ***evitar que els militars intervinguin en política*** i imposin les seves idees mitjançant pronunciaments. Per mantenir-los quiets farà servir la ***imatge de poder que representa rei*** com a força que estava per sobre dels interessos partidistes. I a més, garantirà compensacions econòmiques importants als alts càrrecs militars.

- **Aprovar una nova constitució:** Calia que fos **oberta i flexible** perquè no fos enderrocada per un futur govern d'una ideologia diferent a la del Partit Conservador dirigit per Cánovas.

30-VI es promulga LA CONSTITUCIÓ DE 1876 Vigent des de 1876 fins 1931 (excepte durant la Dictadura de Primo de Rivera 1923-1930)

- **Sobirania compartida** (Corts i corona)
- **No estableix sufragi** (La *Llei de 1878* especifica un sufragi censatari) el 1890 s'aprovarà el sufragi universal masculí per part del partit Liberal de Sagasta.
- Caràcter **conservador** sobre la base de la monarquia, la religió i la propietat.
- Corts **bicamerals**: Senat (dret propi o vitalici. Nomenats pel rei) i Congrés dels diputats (electiu)
- Estat **confessional** sota la religió catòlica (percep part dels pressupostos de l'Estat). Tolera altres religions si no es mostren en en públic.
- **Drets civils** (la constitució fa referència a lleis específiques que els limitaran). Es veuran limitats els drets d'Impremta, d'expressió, d'associació i de reunió.
- Estat **centralitzat** i unitari (províncies i municipis)
- **No es reconeix la divisió de poders**:
  - Legislatiu: les Corts + el rei (dret de vet)
  - Executiu: el rei
  - Judicial: els jutges

LA MONARQUIA: Estament superior. És una figura moderadora de la vida política i que ha de garantir la bona convivència i l'alternança dels partits. A canvi el rei rebrà un paper important a la constitució: Dret de vet, nomena als ministres, convocar/suspèn/dissol les Corts sense comptar amb el govern. És cap de l'exercit.

Art. 11º. La religión Católica, Apostólica, Romana, es la del Estado. La Nación se obliga a mantener el culto y sus ministros. Nadie será molestado en territorio español por sus opiniones religiosas, ni por el ejercicio de su respectivo culto, salvo el respeto debido a la moral cristiana. No se permitirán, sin embargo, otras ceremonias ni manifestaciones públicas que las de la religión del Estado.(...)

Art. 13º. Todo español tiene derecho: De emitir libremente sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito, valiéndose de la imprenta o de otro procedimiento semejante, sin sujeción a la censura previa. De reunirse pacíficamente. De asociarse para los fines de la vida humana. De dirigir peticiones individual o colectivamente al Rey, a las Cortes y a las autoridades. El derecho de petición no podrá ejercerse por ninguna clase de fuerza armada.

Art. 18º. La potestad de hacer las leyes reside en las Cortes con el Rey.

Art. 19º. Las Cortes se componen de dos Cuerpos Colegisladores, iguales en facultades: el Senado y el Congreso de los Diputados.

Art. 20º. El Senado se compone: 1º) De senadores por derecho propio, 2º) De senadores vitalicios nombrados por la Corona; 3º) de senadores elegidos por las corporaciones del Estado y mayores contribuyentes en la forma que determina la ley. El número de senadores por derecho propio y vitalicio no podrá exceder de 180. (...)

Art. 27º. El Congreso de los Diputados se compondrá de los que nombren las Juntas electorales, en la forma que determine la ley. Se nombrará un Diputado a lo menos por cada ciento cincuenta mil almas de población.

Art. 28º. Los Diputados se elegirán y podrán ser elegidos indefinidamente por el método que determine la ley. (...)

Art. 50º. La potestad de hacer ejecutar las leyes reside en el Rey, y su autoridad se extiende a todo cuanto conduce a la conservación del orden público en el interior y a la seguridad del Estado en la exterior, conforme a la Constitución y a las leyes.

Art. 51º. El Rey sanciona y promulga las leyes. (...)

Art. 75º. Unos mismos Códigos regirán en toda la Monarquía, sin perjuicio de las variaciones que por particulares circunstancias determinen las leyes. En ellos no se establecerá más que un solo fuero para todos los españoles en los juicios civiles y criminales (...)"

Madrid, 30 de junio de 1876.

ELS CONFLICTES ARMATS:

La Tercera Guerra Carlina (1872-1876)

La Guerra dels Deu Anys (1868-1878)

Carles Mª Isidre

Carles Lluís de Borbó - Joan Carles Mª Isidre - Ferran de Borbó

(1818-1861)

(1822-1887. Abdica el 3 -X-1869) (1824-1861)

Carles de Borbó i Àustria-Este - Alfons de Borbó

Carles VII

Carta amb el beneplàcit del Papa

Tercera Guerra Carlina (1872-1876)

Aspirant a la corona és Carles de Borbó i Àustria-Este:

- Antiliberalisme
- Descentralització (administrativa)
- Catolicisme

Participació parlamentària (Càndido Nocedal)

Acció militar (General Díaz de Rada). Actuacions durant 1869

Ramón Cabrera esdevé líder polític. Els carlistes tenen com objectiu la força armada. Cabrera dimitirà. Havia mantingut contactes amb Alfons XII a Anglaterra i arribarà a recolzar-lo deslligant-se de la figura de Carles VII.

Diaris: *El Pensamiento español*, *La Regeneración* i *La Reconquista* (3 dels sis diaris més llegits)

Des de 1868 Propaganda, preparatius militars i conspiracions per arribar al poder de partits tradicionalistes, ultraconservadors i neocatòlics.

El maig de 1872 diverses seccions carlines liderades per Carles VII arriben a la península (Cantàbria, Guipúscoa i Biscaia)

El General Moriones en tres dies els venç i Carles VII torna a França.

24-V-1872 Es signa el pacte d'Amorebieta (signat per Serrano, Amadeu I i els líders carlins de Biscaia)

El desembre de 1872 es produeix una nova insurrecció carlina que finalitza amb la Victòria de Eraul (amb recolzament popular).

El juliol de 1873, Carles VII entra novament a Espanya i estableixen la capital a Estella i més tard es fa amb gairebé tot el territori Basc (a excepció de les capitals).

Es creen organismes propis en el que sembla un **Estat Carlí**: Codi Penal - Duanes - Tribunal Suprem - Correus - Universitat a Oñate

4º Indultados todos los que tienen las armas en la mano y las entreguen, lo serán igualmente los jefes, oficiales, si los hubiere, y las clases de tropa que se hayan unido á las partidas, aunque procedan de la emigración. Los jefes y oficiales podrán volver á las filas del ejército en los empleos que disfrutaban antes de unirse al levantamiento. Las clases de tropa quedan á disposición del Gobierno, libres de las penas á que se hayan hecho acreedores.

5º Los efectos de estas disposiciones se entenderán aplicados desde el momento que se entreguen las armas en los puntos que se marquen por mi autoridad, de acuerdo con la Diputación á guerra.

6º Se comprometen los señores de la Diputación á guerra y demás representantes a evitar para lo sucesivo, en cuanto de ellos dependa, nuevos disturbios, insurrecciones ó levantamientos, que alteren la paz pública de la Provincia.

Amorebieta 24 de Mayo de 1872.- Francisco Serrano.

A Catalunya

Carles VII nomena al seu germà Alfons com a capità de Catalunya (va traspasar la frontera al desembre de 1872)

El líder fins a l'arribada d'Alfons era Ramon de Tristany.

La Guerra de Guerrilles tenia caràcter molt rural i es realitzaven accions per sorpresa amb el suport de la població dels pobles.

Destaca la **zona d'Olot i la Seu d'Urgell** on els carlins es fan forts. Allà on triomfen s'articula una mena d'estat naixent. Els Ajuntaments i les diputacions s'organitzen sota principis forals, s'impulsa la llengua pròpia i les institucions regionals.

Destaquen les victòries de Ramon Tristany i Francesc Savall a Alpens (1873) i a Castefollit (1874).

El juliol de 1874 Sant Joan de les Abadesses esdevé Diputació de Catalunya i el seu president serà Ramon Tristany

El març de 1875 Martínez Campos es fa amb Olot i inicia l'atac a la Seu d'Urgell i el 19 de novembre de 1875 finalitza la lluita dels carlins a Catalunya

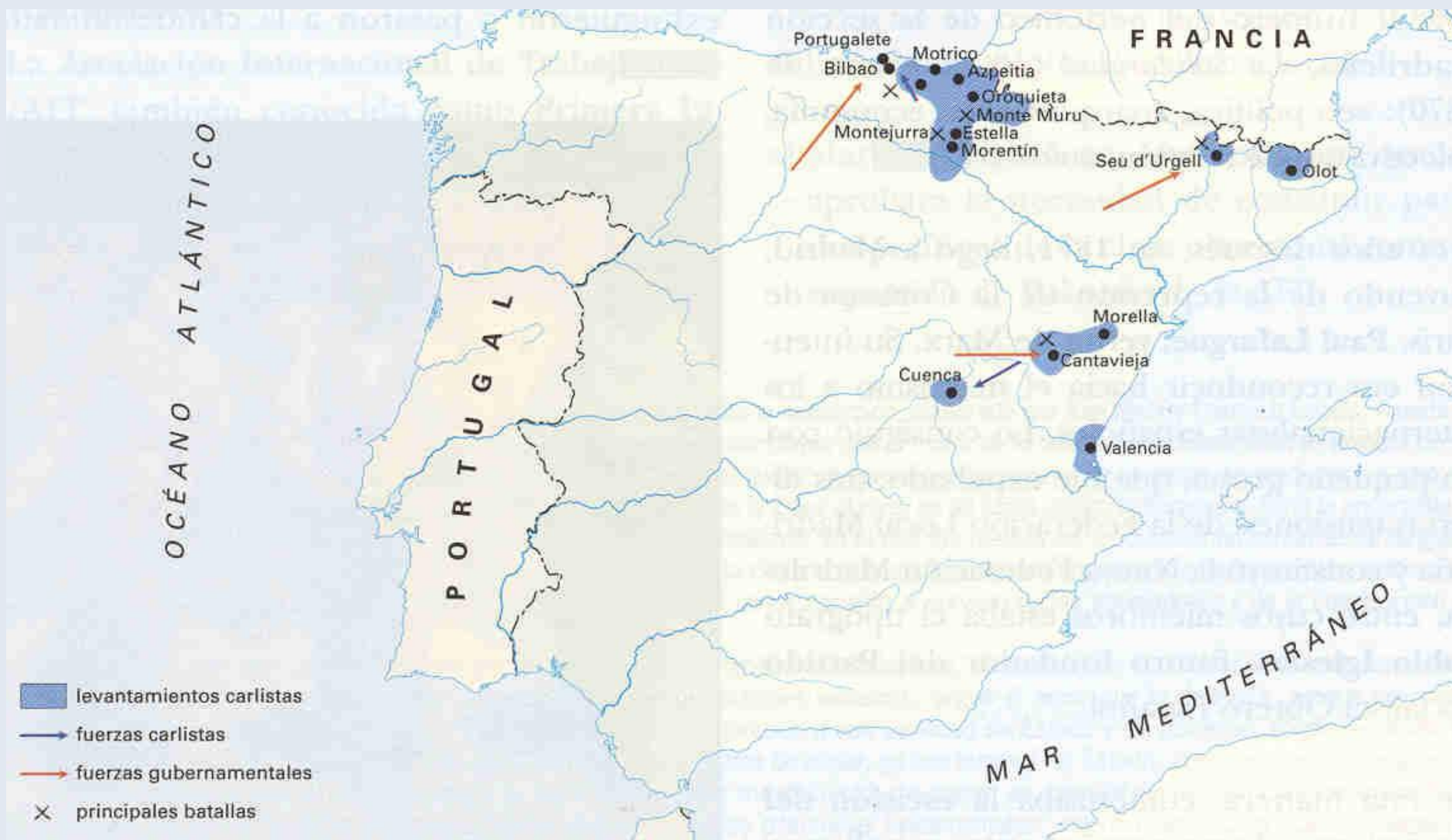

Després del final de la lluita a Catalunya, l'exercit es va poder concentrar a la zona del País Basc.

El gener de 1876 es realitza una gran ofensiva que implicarà la pèrdua de territoris a mans dels carlins.

El 28 de febrer de 1876 Carles VII abandona el país. Aquell mateix dia Alfons XII entra a Pamplona.

El 3 de març de 1876 es realitza *La proclama de Somorrostro* que suposa la fi de la guerra i la **Supressió dels furs bascos i navarresos**.

MINISTERIO
DE GRACIA
SIN JUSTICIA.

Cria cuervos y te sacarán los ojos.

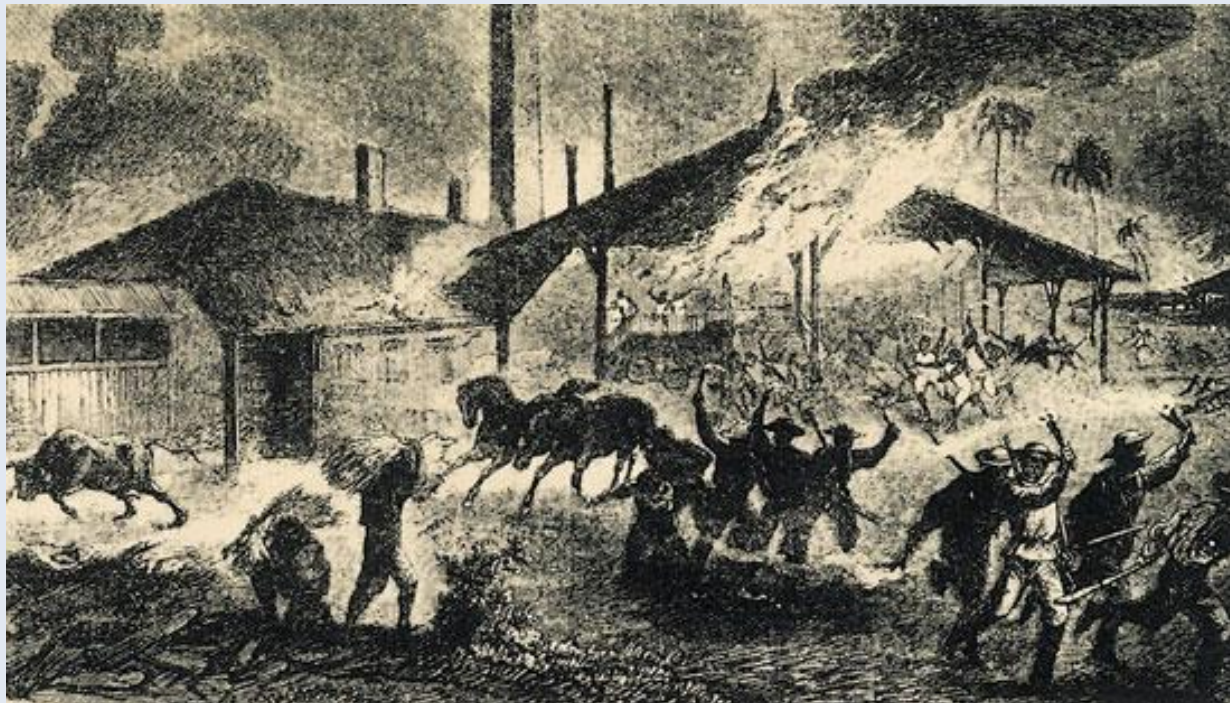
GUERRA DELS DEU ANYS (1868-1878) o GUERRA GRAN

El 10 d'octubre de 1868 Carlos Manuel Céspedes inicia un aixecament en favor de la llibertat i la independència de Cuba.

L'11 d'octubre de 1868 Céspedes inicia l'atac a la caserna de Yara (*Grito de Yara*) que suposa l'inici de la revolució.

El 10 d'abril de 1869 es forma una Assemblée Constituent (el seu president serà Céspedes) i dona inici al projecte constitucional.

La mort continuada de figures representatives de la revolució i els atacs indiscriminats de l'exercit espanyol desencadenen el 8 de febrer de 1878 els organismes constitucionals de Cuba quedin abolits i el 10 de febrer es signa la ***Pau de Zanjón***.

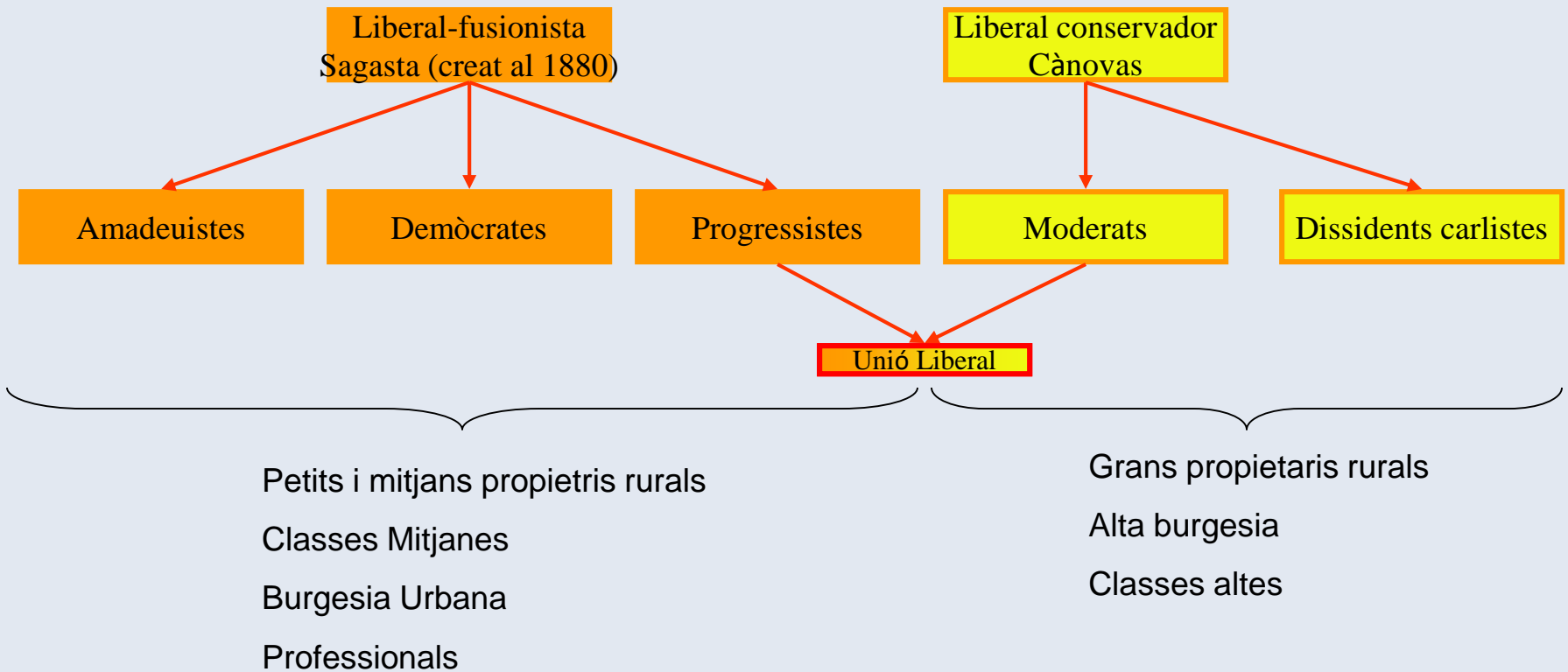
Bipartidisme

Dins del sistema ideat per Cánovas es troba l'alternança pactada del poder.

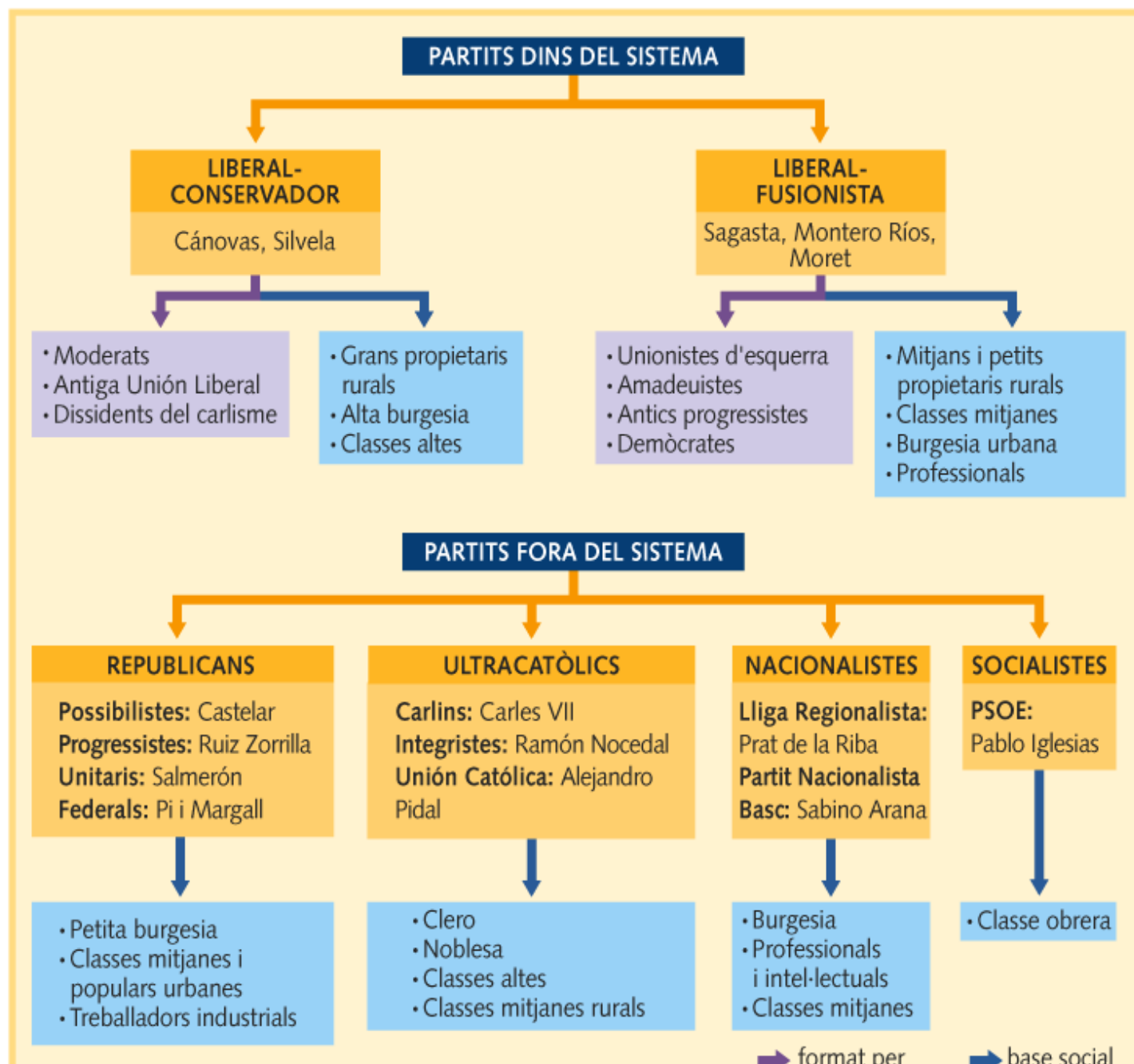
Existeixen dos partits forts: El Liberal i el Conservador que són partits dinàstics.

Era acceptat per tots l'existència d'un torn pacífic de partits que generava un ordre institucional i suposava el fi de la intervenció militar, la defensa de la monarquia, la constitució, el capitalisme, l'Estat Liberal centralista i la unitat de l'estat.

El 1875 una *Real ordre* estableix que el paper de l'exercit es limitarà a la seguretat i la independència del país. A canvi rebrà unes fortes compensacions econòmiques que evidencien la subordinació dels militars al poder civil.

ELS PARTITS POLÍTICS DURANT LA RESTAURACIÓ

Liberals i Conservador tenien en comú:

- Eren partits de minories
- La base social estava formada per elits econòmiques (Notables) i la classe mitjana benestant.
- Defensaven la monarquia, la Constitució, la propietat privada, l'Estat liberal, unitari i centralista.

Liberals

Sufragi censatari

Defensa de l'església

Ordre social

Progressistes

Sufragi Universal masculí

Un cert laïcisme

Reformisme social

Pactaven per no aprovar lleis que els altres haguessin d'anular al pujar al poder.
S'estableix un pacte (torn pacífic) per assegurar una estabilitat institucional.

La postura de Catalunya

Conservadors catalans (Diario de Barcelona)

Situats a l'extrem més catòlic i conservador. S'oposen a:

Tolerància de cultes

Política centralitzadores de Cánovas

Llibertats establertes pels liberals al accedir al poder:

Associació, sufragi universal, etc...

Liberals catalans (La Vanguardia)

Víctor Balaguer o Rius i Taulet (Alcalde BCN. Expo 1888)

Llibertats individuals

Sufragi Universal

Restar influència a l'església.

ALFONS XII

REGÈNCIA DE MARIA CRISTINA MINORIA D'EDAT D'ALFONS XIII

1875 1876 1877 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898

CONSERVADORS
Cánovas

LIBERALS
Sagasta

CONSERV.
Cánovas

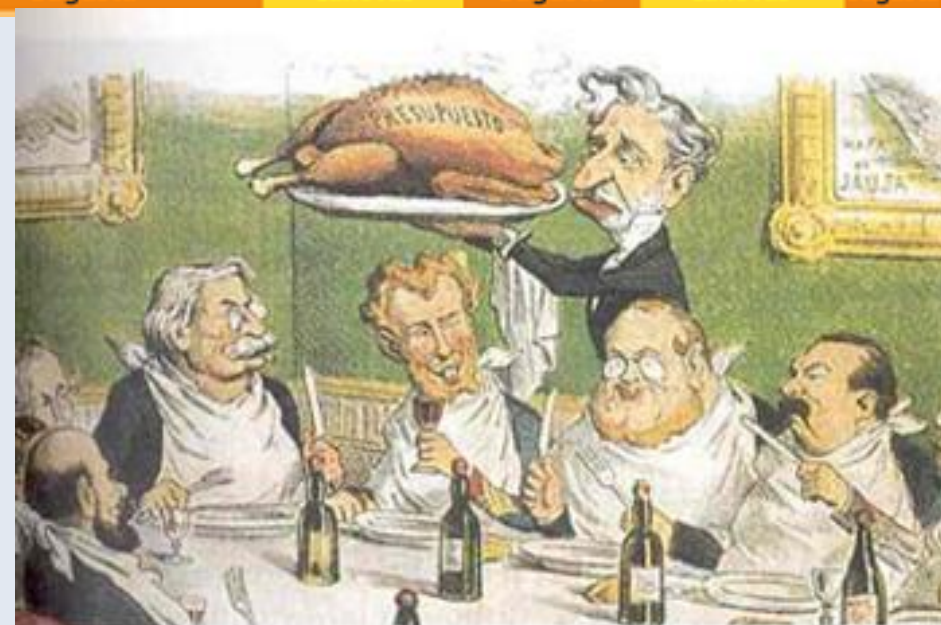
LIBERALS
Sagasta

CONSERVADORS
Cánovas

LIBERALS
Sagasta

CONSERVADORS
Cánovas

LIBERALS
Sagasta

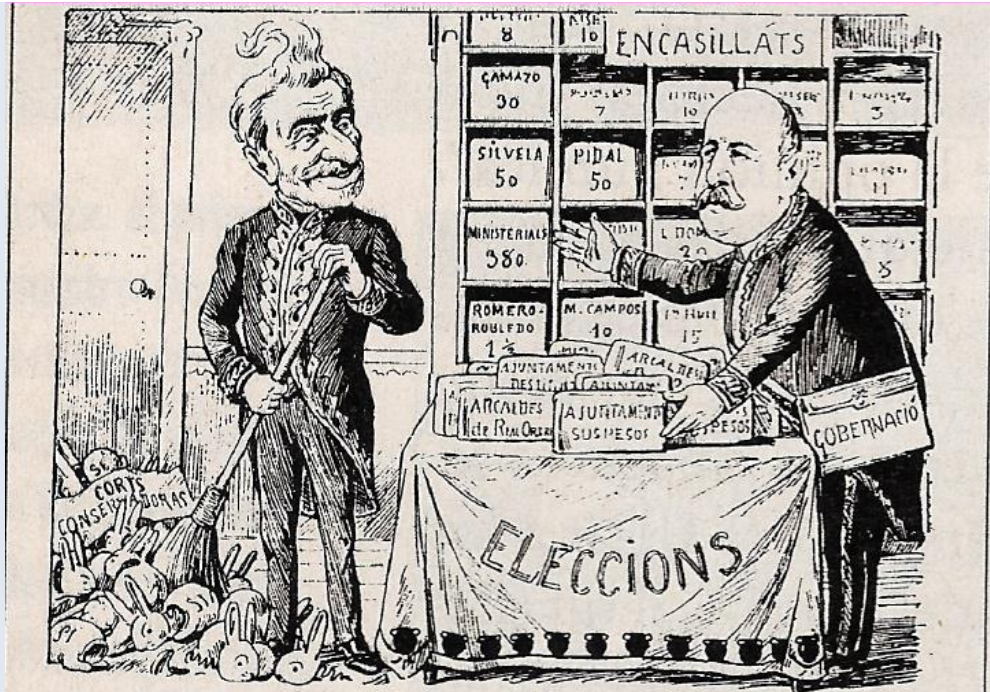

Com funciona el frau electoral del sistema canovista que garanteix un torn pacífic de partits dinàstics?

1- Prèviament a les eleccions s'escull al guanyador que sempre serà o el partit Liberal Conservador de Cánovas o el Partit Liberal Progressista de Práxedes Mateo Sagasta.

2- Es passa la informació al ministre de governació que farà dues coses importants:

- Iniciar la llista de candidats. En aquestes llistes en ocasions hi havia **cuneros** (candidats que es presentaven per una província sense haver nascut ni viscut en ella).
- Fa l'**encasellat**. Repartició de diputats per província. És a dir determina quins diputats i de quin partit apareixeran a la llista posterior a les eleccions.

3- Tota aquesta informació es trasllada al governador provincial que inicia les tasques perquè aquests resultats es puguin reproduir finalment a la realitat. Com?

- Es falsificava el cens (incloent persones mortes o impedit el vot als vius)
- Comprant vots, generant amenaces i violència per atemorir als contraris.

4- El governador civil fa servir als municipis. Sobretot el sistema funcionava en els entorns rurals, on actuaven els anomenats CACICS. EL caciquisme és un fenomen que es donarà a Espanya fins el franquisme i que consisteix en que el poder real està en mans de figures polítiques amb molt poder sobretot al món rural que exerceixen una forta influència en la població. La missió dels cacics és orientar el vot de la població. Influeixen en els tràmits burocràtics i administratius i organitzen les “quintes”. La població els hi fa cas perquè entre altres coses de ells depenen que puguin demanar una subvenció, obrir una botiga, evitar que un fill marxi a la guerra, etc...

AQUEST FALSEJAMENT S'ANOMENA TUPINADA

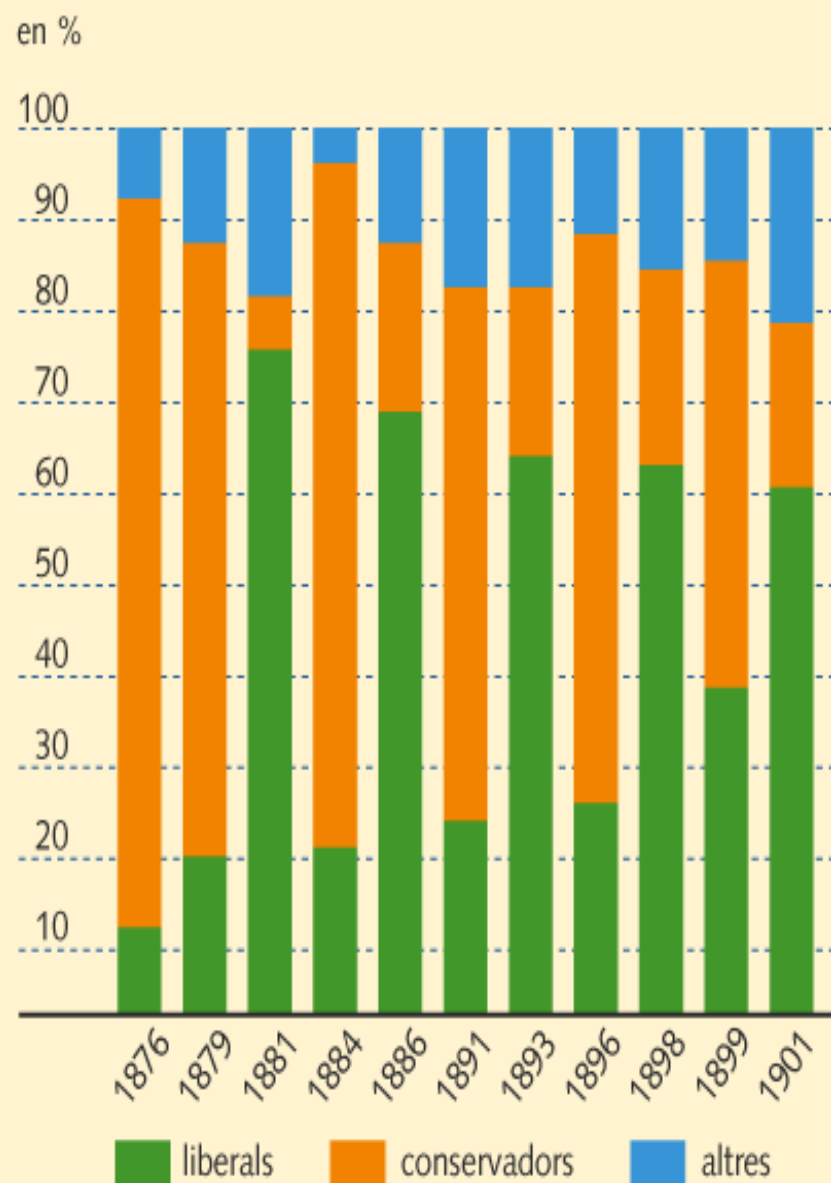

DISTRIBUCIÓ D'ESCONS AL CONGRÉS ESPANYOL

FRANCIA

MEDITERM VEO

100

MAPA
-
CACIQUEISMO
-
ESPAÑA
- GEDEÓN - 1911

EXPLICACION DEL MAPA

(Por el no se perciben los cambios.)

[illegible]

-¿Salgo?

-¡No hombre, no! Aún no, hasta el día 10.

A L F O N S X I I											R E G È N C I A D E M A R I A C R I S T I N A												
											M I N O R I A D ' E D A T D ' A L F O N S X I I I												
1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
CONSERVADORS Cánovas						LIBERALS Sagasta		CONSERV. Cánovas		LIBERALS Sagasta				CONSERVADORS Cánovas		LIBERALS Sagasta		CONSERVADORS Cánovas		LIBERALS Sagasta			

Eleccions municipals
Sufragi Universal

Alfons XII

Va respectar sempre el poder de les Corts i la política d'alternances.

Va casar-se primer amb la seva cosina Maria de las Mercedes que va morir de tifus al 1878 i amb qui no tindrà descendència.

El 29 de novembre de 1879 es casa amb Maria Cristina d'Habsburg amb qui tindrà dos filles. El 1884 contrau tuberculosi visitant als malalts d'un hospital i cau greument malat.

Sagasta i Cánoves signen el **Pacte d'El Pardo** (24-XI-1885) i donaren la regència a Maria Cristina, embarassada de 3 mesos i així eviten possibles atacs de republicans o carlins. El rei morirà al dia següent i poc després naixerà el fill pòstum, el futur Alfons XIII.

Boda d'Alfons XII i Maria de las Mercedes

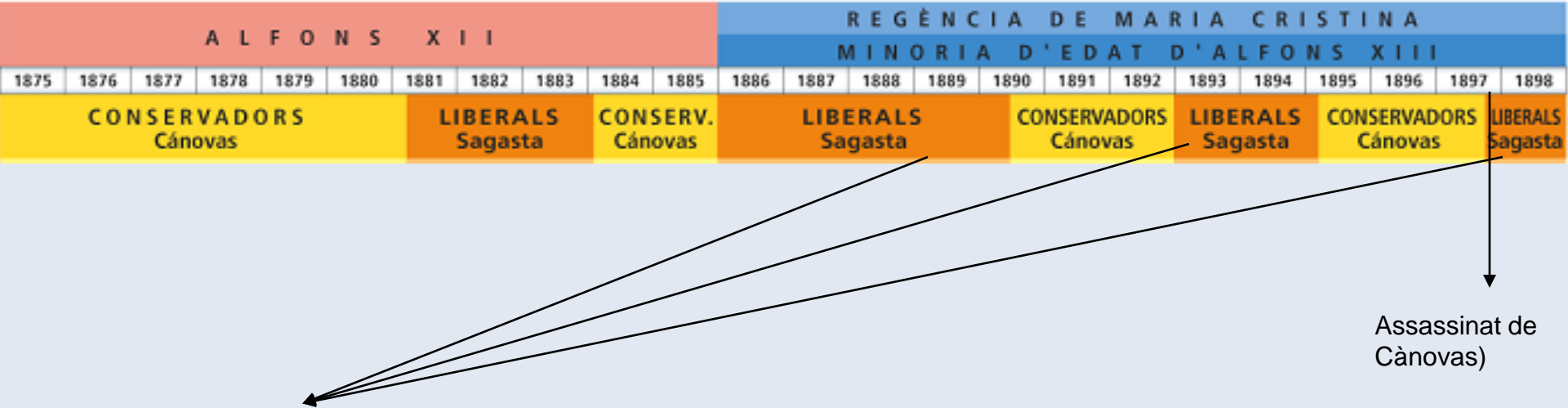

Boda d'Alfons XII i Maria Cristina d'Habsburg

Cançons Alfons XII

Durant la regència el partit amb més anys de govern és el liberal.

Sagasta inicia tota una sèrie de reformes (intent de recuperar alguns ideals de la Gloriosa de 1868)

El 1887 la Llei d'associacions permet que totes les forces polítiques participin del joc electoral i així molts partits passen a ser legals.

El 1880 s'aboleix l'esclavitud a Cuba amb el sistema de transició del Patronat.

El 1886 Maria Cristina elimina el sistema de patronat (fi de l'esclavitud a Cuba)

El 1889 es crea un nou codi civil i es permeten els judicis amb jurats populars

Es realitzen reformes d'hisenda i de l'exercit.

El 1890 s'implanta el sufragi universal masculí (+25 anys)

El paper de l'església tornarà a ser molt important i sobretot en relació a la seva vinculació amb l'educació.

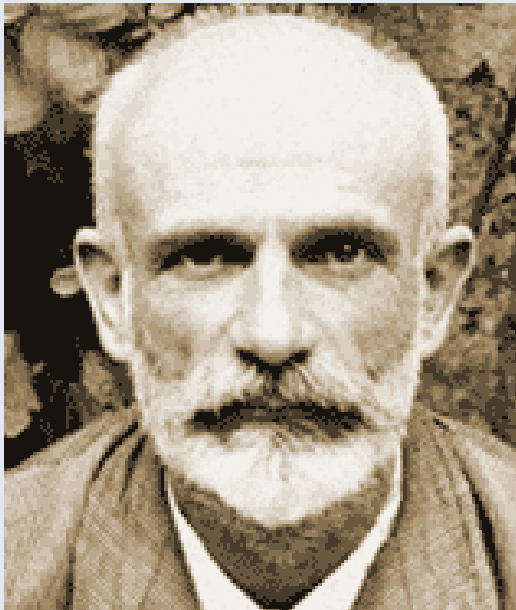
Alguns professors liberals van protestar i van ser suspesos de les seves funcions o fins i tot alguns són empresonats.

A finals del Segle XIX més del 66% de la població era analfabeta.

Francisco Giner de los Ríos crearà el 1876 una institució educativa, la **Institución Libre de Enseñanza (ILE)**

Aplicant les idees krausistes va intentar educar les ments des de la llibertat pedagògica i igualitària: “Los mejores maestros para las aldeas más pobres”.

La ILE va introduir la modernitat pedagògica i científica a Espanya fins el 1936

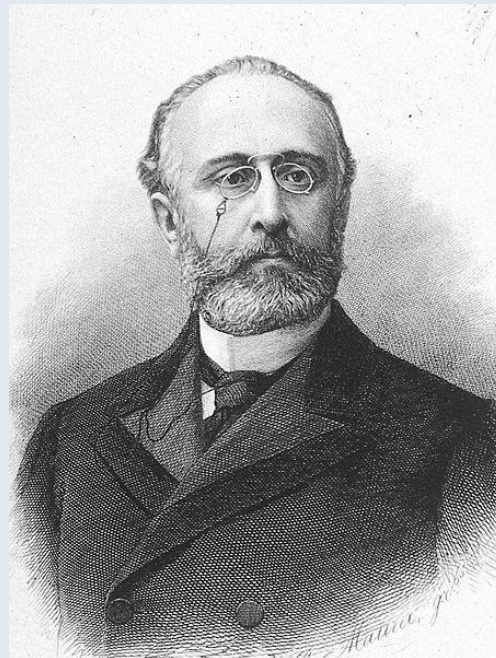
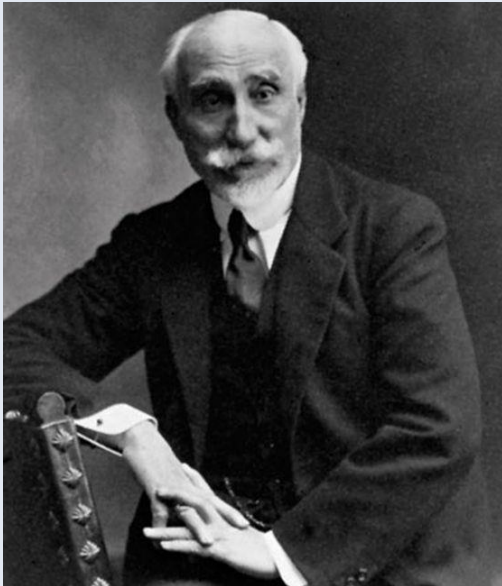
El **personalisme** va ser un element que va caracteritzar aquest període.

Aquest personalisme va significar el deteriorament dels partits (massa depenent d'un líder) i va provocar enfrontaments interns i finalment la descomposició tant de liberals com de Conservadors.

PARTIT LIBERAL: Germán Gamazo i **Antoni Maura** van ser els responsables de l'aparició de faccions dins del partit i van tenir forts enfrontaments amb Sagasta. Germán Gamazo morirà al 1901 i Antoni Maura iniciarà la secció *gamacista*. El successor de Sagasta serà José Canalejas (regeneracionista).

PARTIT CONSERVADOR: Dissidència de **Francisco Silvela**.

Silvela s'havia fet amb el partit a la mort de Cánovas. A Partir de 1898 inicia la seva política de regeneració nacional. El 1902 Silvela arriba a un acord amb Maura (tenien molts elements polítics en comú). Es produeix així el canvi de la secció *gamacista* del partit liberal que passarà a formar part del conservador.

ELS PARTITS EXCLOSOS DELS SISTEMA DE TORN PACÍFIC

REPUBLICANS

- Els fets del Sexenni Revolucionari havien esgotat i desencisat als seguidors republicans.
- Les postures republicanes estaven molt dividides. Postures que es veuran reflectides en els partits polítics que sorgiran ara.

Partido Republicano Posibilista

Líder: Emilio Castelar

Postura moderada.

Participa del sistema de la Restauració.

Partido Republicano Progresista

Líder: Manuel Ruiz Zorrilla

Postures radicals

Acció i violència contra la monarquia

Intents insurreccionals: General Villacampa (1886)

Partido Republicano Centralista

Líder: Emilio Salmerón

Recollir i unificar les tendències republicanes.

Partit Republicà Federal

Líder: Pi i Margall

Grans divergències d'opinions i postures.

Antecedents:

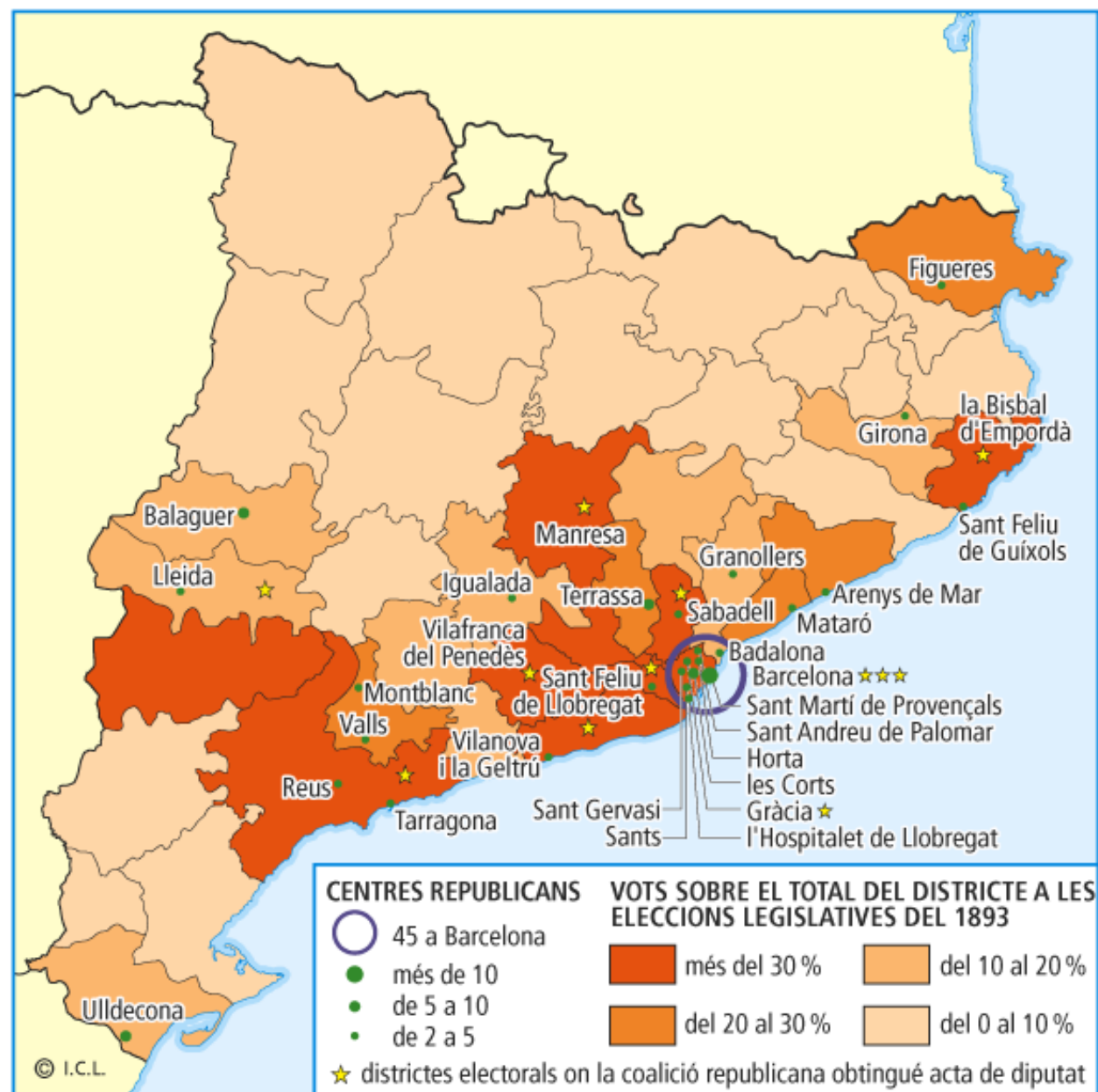
- 1868 es crea el Partit Republicà Democràtic Federal
- 1869 Es signa el Pacte federal de Tortosa. Signat per diferents personalitats favorables al federalisme com Valentí Almirall i Josep Anselm Clavé.
- 1873 Proclamació republicana i constitució federal.
- 1875 Restauració borbònica
- 1883 Josep Mª Vallès i Ribot (líder republicà a Catalunya) proposa la redacció d'un projecte de Constitució de l'Estat Català dins la Federació Espanyola.
- El rebuig de Pi i Margall al text + la defensa que fa de la independència de Cuba provocaran dissensions al partit.
- 1885 Memorial de Greuges (Primer manifest unitari del catalanisme polític)

La impossibilitat d'obtenir uns bons resultats provoca que es creí la Unió Republicana (unió de diferents tendències a excepció de la possibilista).

1893 Obtenen uns bons resultats a les eleccions, esdevenint una minoria considerable.

Els greuges però dels partits republicans van ser l'influència de l'internacionalisme entre els obrers, l'abstenció dels sectors anarquistes i el PSOE.

LA INFLUÈNCIA DEL REPUBLICANISME A CATALUNYA

La reforma carlina

Al 1876 finalitza la Tercera Guerra Carlina. Carles VII abandona el país.

Alguns membre que havien defensat la causa carlina (sobretot des de la política) com Ramon Cabrera reconeixen a Alfons XII.

El carlisme entra en un enorme període de crisi.

Cándido Nocedal (antic líder polític) intentarà expandir l'ideari i el programa carlí. Encara que la força es continuarà centrant el el País Basc, Navarra, Catalunya.

Juan Vázquez de Mella proposarà el conegut com Acta de Loredan (residència a Venècia de Carles VII)

- Defensa del catolicisme
- Tradicionalisme
- El forisme
- La monarquia en mans dels pretendents carlins
- Oposició a la democràcia
- **Accepta un nou ordre allunyat de l'antic règim, el liberal-capitalista.**

Ramón Nocedal (fill de Cándido) funda al 1888 el **Partido Católico Nacional**

Abandonen així al pretendent Carles VII al que acusaven de “cesarisme” per no haver recolzat la política papal contra el liberalisme (Lleó XIII Doctrina social de l'església *Rerum Novarum* de 1891)

Aquest nou partit no reconeix a Carles VII i passa a ser defensor del catolicisme integrista tenint a les seves files clergues i bisbes.

A partir de 1890 el carlisme es transforma en un partit de masses organitzat a partir de Cercles. Amb el nom de **Comunió Tradicionalista** exerceix una forta oposició a la Restauració.

EL DESASTRE DE CUBA

La pèrdua de Cuba al 1898 va significar un canvi important en la política, la societat i l'economia d'Espanya.

La humiliació internacional, l'esperit derrotistes van fer parlar de la *finis Hispaniae*.

Entrem en un període de decadència.

Però què havia passat per arribar a aquest punt?

SEXENNI DEMOCRÀTIC

El 1873 es proclama la Primera República. Cuba té l'esperança d'aconseguir més autogovern amb l'aprovació d'un Estatut. Només Pi i Maragall es mostrarà a favor d'aquestes demandes, la resta de forces polítiques ho rebutjaran.

Amb la **pau de Zanjón** el 1876, Cuba obté una major llibertat en diferents àmbits però no en el polític.

Antoni Maura, com a ministre d'Ultramar viatja a Cuba el 1893 i fruit d'aquesta visita naixerà el **Projecte de Llei sobre el govern i l'administració civil de les illes de Cuba i Puerto Rico**. La Llei va entrar a debat a les Corts que no es posaran d'acord fins després de l'esclat de la segona guerra d'independència de Cuba.

Don Alfonso XII, sabed: que las Cortes han decretado y Nos sancionado lo siguiente:

Art. 1. *Cesa el estado de esclavitud en la isla de Cuba con arreglo a las prescripciones de la presente ley.*

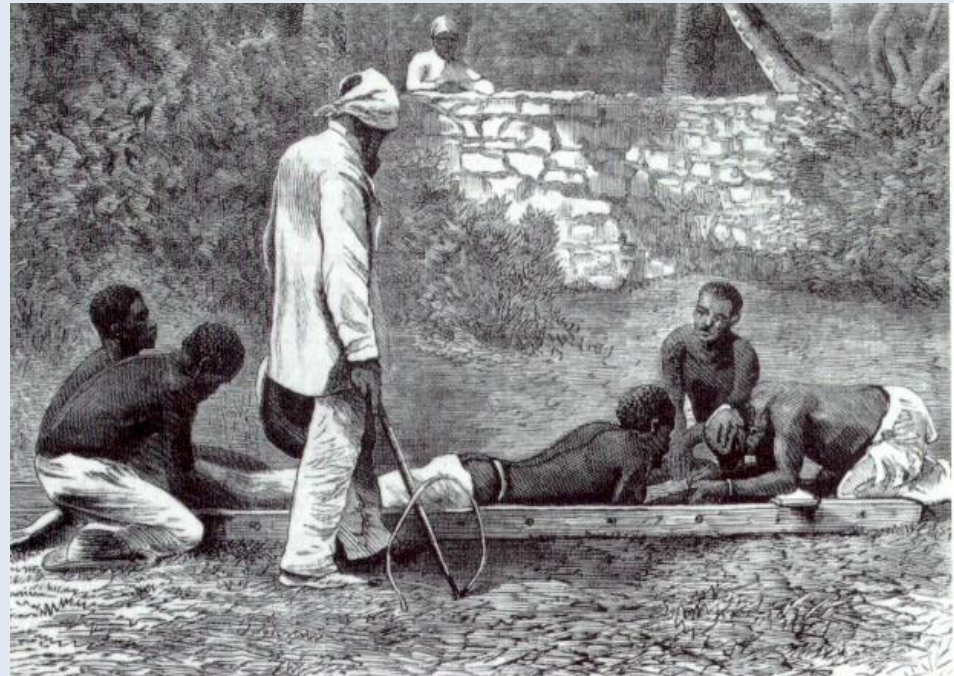
Art. 2. *Los individuos que sin infracción de la ley de 4 de Julio de 1870 se hallaren inscritos como siervos en el censo ultimado en 1871 y continuare en servidumbre a la promulgación de esta ley, quedarán durante el tiempo que en ella se determina bajo el patronato de sus poseedores.*

El patronato será trasmisible por todos los medios conocidos en derecho, no pudiendo transmitirse sin trasmitir al nuevo patronato el de los hijos menores de doce años y el de su padre o madre respectivamente. En ningún caso podrán separarse los individuos que constituyan familia, sea cual fuere el origen de ésta.

Art. 3. *El patrono conservará el derecho de utilizar el trabajo de sus patrocinados y el de representarlos en todos los actos civiles y judiciales con arreglo a las leyes.*

13 de febrero de 1880.

El sistema de patronat podia durar fins a 8 anys.

José Martí va néixer a La Habana, era fills de dos espanyols i des dels inicis mostra un ideologia revolucionària i de caràcter independentista cap a Cuba. Ell serà el líder del **Partido Revolucionario Cubano**. Les seves paraules i les seves accions revolucionaries el faran ser deportat en dos ocasions a Espanya. Va exiliar-se també al EEUU on viurà de 1881 a 1895. Serà allà on desenvolupi el projecte de la Segona Guerra d'independència cubana.

A aquest augment en favor de la independència de Cuba cal afegir l'interès creixent que tindran els EEUU en l'illa amb la que cada vegada comerciava més. Espanya exercirà una política proteccionista per evitar aquest comerç amb els EEUU.

Els EEUU van oferir 300 milions de dòlars a Espanya per comprar-la. El rebuig espanyol va iniciar una forta campanya propagandística anticolonial.

Manifiesto de Montecristi

Hoy, al proclamar desde el umbral de la tierra veneranda el espíritu y doctrinas que produjeron y alientan la guerra entera y humanitaria en que se une aún más el pueblo de Cuba, invencible e indivisible, séanos lícito invocar, como guía y ayuda de nuestro pueblo, a los magnánimos fundadores, cuya labor renueva el país agradecido —y al honor, que ha de impedir a los cubanos herir, de palabra o de obra, a los que mueren por ellos—. Y al declarar así en nombre de la patria, y deponer ante ella y ante su libre facultad de constitución, la obra idéntica de dos generaciones, suscriben juntos la declaración, por la responsabilidad común de su representación, y en muestra de la unidad y solidez de la revolución cubana, el Delegado del Partido Revolucionario Cubano, creado para ordenar y auxiliar la guerra actual, y el General en jefe electo en él por todos los miembros activos del Ejército Libertador,

José Martí i Máximo Gómez

Montecristi, 25 de marzo de 1895.

LA SEGONA GUERRA D'INDEPENDÈNCIA (1895-1898)

24 de febrer de 1895 es produeix EL **Grito de Baïre** (aixecament del revolucionaris cubans contra el domini espanyol de l'illa).

Liderats per José Martí (morirà al inici del conflicte) els insurrectes cubans actuen amb l'experiència apresada a la Guerra dels Deu Anys. Només els socialistes i alguns intel·lectuals (Miguel de Unamuno, Pi i Margall o Joaquin Costa) van mostrar-se contraris a la guerra)

Es tracta d'una Guerra de Guerrilles. Aviat els **mambises** (guerrillers cubans i filipins que reclamen la independència respectiva dels seus països) aconseguixen importants victòries.

Abans de l'inici del conflicte hi havia 15.000 soldats espanyols a l'illa. A principis de 1895 trobem ja 100.000 i poc després a 200.000 (es tracta de l'esforç militar més important d'una potencia colonial a Amèrica no superat fins a la Segona Guerra Mundial)

Cánovas enviarà a Martínez Campos però les derrotes constant provocaran que **sigui destituït per Valeriano Weyler** que portaria una estratègia molt més contundent.

El general Valeriano Weyler, com màxim representant militar espanyol a l'illa, havia començat a crear camps de concentració per intentar establir un règim de terror que ja havia funcionat a l'anterior conflicte.

L'estratègia de V. Weyler

La seva tàctica militar es basava en el control de la població i la consolidació de la por per evitar alistaments als sectors revolucionaris cubans:

- Creació de **Trochas**: línies fortificades que travessaven l'illa de punta a punta per incomunicar i aïllar als rebels
- Concentració de població en camps.

Els Cubans alhora fan servir la terra cremada per acabar amb les subsistències dels espanyols

¡AIXÍS ESTÉM!

La campanya de Cuba continúa «avansant» ab una rapides extraordinaria.

Octubre de 1896: *"Todos los habitantes de las [áreas rurales] o fuera de la línea de fortificación de los poblados se reconcentrarán en el término de ocho días en los pueblos ocupados por las tropas"*

Weyler va intentar concentrar la població cubana amb la intenció que no s'unissin als revolucionaris. La dificultat que tindran per fer arribar aliments provocarà la mort d'un miler de persones.

Aquesta política serà denunciada pels EEUU que acusaran a Espanya d'utilitzar una repressió massiva.

L'agost de 1896 començarà la rebel·lió a Filipines. S'envien 30.000 soldats dirigits pel **General Polavieja**.

A Cuba l'exercit espanyol dominarà les principals ciutats i són les zones rurals les que es trobaran dominades pels sectors insurrectes. A l'estiu la temporada de pluges es barreja amb l'esgotament, la fam i les malalties que malmet a l'exercit espanyol. Només un 4% dels soldats que moriran a Cuba ho faran a causa del conflicte bèl·lic.

L'assassinat de Cánovas a l'agost de 1897 provoca un canvi de govern. Sagasta canvia l'estratègia.

Weyler és destituït per **Ramón Blanco** i comença una etapa de conciliació amb els cubans.

Es concedeix l'autonomia a Cuba, el sufragi universal, la capacitat d'establir una política econòmica a l'illa i s'atorguen els mateixos drets que als espanyols.

Aquesta política era tardana i els revolucionaris es veien forts i van rebutjar les mesures.

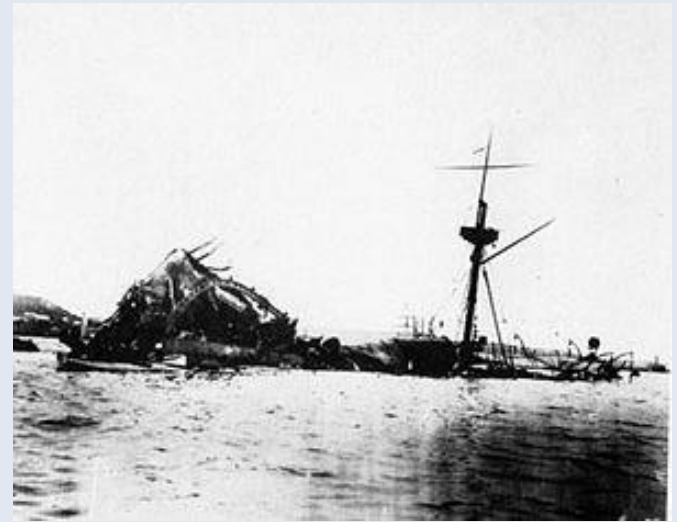

ELS EEUU

Per garantir la supervivència dels ciutadans nord-americans a l'illa, envien sense consentiment el **cuirassat Maine** al port de l'Havana. Com a resposta, els espanyols enviaran **el creuer Biscaia** al port de Nova York.

El 15 de Febrer de 1898 la guerra donarà un gir i el cuirassat nord americà Maine, serà destruït per una explosió.

19 de abril de 1898

“Considerando que las horribles condiciones que han existido en la isla de Cuba, tan próxima a nuestras costas, por más de tres años, condiciones que han ofendido el sentido moral del pueblo de los EE UU (...), y que han culminado en la destrucción de un acorazado de los EE UU durante una visita amistosa al puerto de la Habana (...), no pueden soportarse por más tiempo como lo afirma el presidente de los Estados Unidos en su mensaje de 11 de Abril de 1898, sobre el cual el Congreso ha sido invitado a pronunciarse.

En consecuencia, el Senado y la Cámara de Representantes de los Estados Unidos, reunidos en Congreso han resuelto:

Primero: que el pueblo de la isla de Cuba es, y tiene derecho a ser, libre e independiente.

Segundo: que los Estados Unidos tienen el deber de pedir, y por tanto el Gobierno de los Estados Unidos pide, que el Gobierno español renuncie inmediatamente a su autoridad y gobierno sobre la isla de Cuba y retire de Cuba y de las aguas cubanas sus fuerzas terrestres y navales [...].

Si a la hora del mediodía del sábado próximo, 23 de abril, no ha sido comunicada a este Gobierno por el de España una completa y satisfactoria respuesta a la Resolución, en tales términos que la paz de Cuba quede asegurada, el presidente procederá sin ulterior aviso a usar poder y autorización ordenados y conferidos a él, tan extensamente como sea necesario.”

Espanya va mostrar-se eufòrica i fins i tot s'enaltia sota la consigna “A Nueva York”

Filipines, on la presencia espanyola era menor que a Cuba, inicia la seva guerra d'Independència al 1896. Dirigits per **José Rizal** (fundador del partit *Katipunan*). Quan esclata el Maine, els EEUU també participaran en aquest conflicte a Filipines. La intervenció terrestre i sobretot la marítima (batalla de Cavite a Filipines i la de Santiago de Cuba) van acabar amb les tropes espanyoles.

Fins a mitjans de 1898 la derrota Espanyola es manifesta en:

- Pèrdua de l'esquadra Cervera (350 morts espanyols i 1 nord americà)
- Rendició de Santiago de Cuba
- Ocupació de Puerto Rico pels EEUU el 25 de juliol de 1898.

Espanya acabava el segle XIX sent un dels països d'Europa amb més pronunciaments militars, revoltes populars, revolucions i guerres civils. Per acabar amb això i fer un gir cap a la modernització apareixerà un concepte polític i social no; el REGENERACIONISME.

Al 10 de desembre de 1898 reunits a París es signa el ***tractat de Pau*** pel que Espanya renuncia a tots els territoris d'Ultramar (Cuba, Filipines, Guam i Puerto Rico)

Art. 1° . España renuncia a todo derecho de soberanía y propiedad sobre Cuba. En atención a que dicha isla, cuando sea evacuada por España, va a ser ocupada por los Estados Unidos, éstos, mientras dure su ocupación, tomarán sobre sí y cumplirán las obligaciones que, por el hecho de ocuparla, les impuso el derecho internacional (...)

Art 2° . España cede a los Estados Unidos la isla de Puerto Rico y las demás que están ahora bajo su soberanía en las Indias Occidentales, y la isla de Guam en el archipiélago de las Marianas o Ladrones.

Art. 3° . España cede a los Estados Unidos el archipiélago conocido por las islas Filipinas (...).

Art 5° . Los Estados Unidos, (...) transportarán a España, a su costa, a los soldados españoles que hicieron prisioneros de guerra las fuerzas estadounidenses al ser capturada Manila.

Tratado de París del 10-12-1898

Els sectors més benestants recolzaven la guerra i la importància de mantenir Cuba.

Les classes populars, cridades a quintes, mostraran el seu rebuig per una guerra que no entenien i per un sistema injust de participació a files.

Catalunya al 1897 donarà un cert gir en el seu discurs. Si a l'inici defensen la política del govern central després voldran atorgar la descentralització i autogovern a l'illa (demanda federalista)

LA SITUACIÓ DE CUBA.

Sobre Cuba que naufraga
un aligot s'hi cerneix...»

Espanyols, visquem alerta:
«¡La Habana se va a perder!...»

Repercussions:

- **Econòmicament** no va haver una greu crisi ni per l'empresa Textil catalana ni pel deute públic, que milloraran al inici de segle. Això es pot entendre pel retorn dels capitals que s'havien invertit a l'illa, el fet que es van mantenir les exportacions, arribaran inversions estrangeres i es va produir una reforma de la hisenda.
- **Políticament** el sistema canovista continuarà vigent encara que anirà deteriorant-se amb el pas dels anys.
- La derrota d'Espanya va tenir unes importants **repercussions a nivell ideològic, sentimental i moral**. La premsa internacional parlava d'una Espanya decadent, corrupta, amb un exèrcit ineficaç i uns polítics incompetents.
- Va ser important perquè van aparèixer els primers grups contraris al sistema de la Restauració = **ELS REGENERACIONISTES**:
- Aparició de la Generació del 98
- Durant el regnat d'Alfons XII els militars no havien participat en política. Al S.XX els militars faran una política més autoritària i intervencionista.

Consolidació i radicalització dels sentiments nacionalistes
Catalunya i El País Basc.

Yo no podía ni debía hablar durante la guerra. Tampoco me era lícito responder a excitaciones semejantes, en los momentos en que el gobierno entablaba la negociación que nos ha conducido al protocolo de Washington. Soldado sin puesto alguno en la política militante, sin asiento en las cámaras, el patriotismo me mandaba callar y obedecí a su voz. Pero las circunstancias son hoy muy diferentes. Consumada la catástrofe, la mutilación del territorio solo aguarda el voto de las mayorías parlamentarias. No hay retroceso posible en el camino emprendido.

Ningún organismo público responde bien a los fines que ha de cumplir. En la enseñanza, en la justicia, en la administración, en todo, imponiéndose transformaciones radicales que no se detengan ante la protesta de los intereses creados ni de los falsos derechos adquiridos. Hay que elevar la cultura del país, convirtiendo la enseñanza de bachilleres y doctores en educación de hombres formados para las luchas de la vida y de ciudadanos útiles a su patria.

No puedo ni debo pensar que la política que ha originado el rebajamiento de España sobreviva a la ruinosa y triste liquidación que muy pronto quedará ultimada en París. Acabemos con ella, antes de que ella acabe con nosotros.

Necesidad imperiosa es que la vida económica del país se desenvuelva sin las trabas de una centralización que levanta ya entre nosotros alarmantes protestas. Ha de estar ciego el? que no vea que casi todas las regiones de España, en particular las que se aventajan por su cultura, su laboriosidad y su riqueza, mirando quizá más a los efectos que a las causas, atribuyen a la índole misma y a la organización del poder central los malos resultados de la política seguida hasta aquí.

Manifiesto de Polavieja (1 de setembre de 1898)

La segona etapa de la Restauració

El 1899 dimiteix Sagasta (provocat per la dissidència de Gamazo) i Maria Cristina I 1899 dona la confiança per formar governa al conservador **Francisco Silvela** (política reformista) que regenera el partit amb l'entrada de nous membres com ara Eduardo Dato, Camilo Polavieja, Manuel Duran i Bas (figures vinculades al regeneracionisme).

Silvela proposa:

- Descentralització administrativa de l'estat
- Impost sobre béns de primera necessitat.
- Impostos nous per fer front al cost de la guerra

Al setembre de 1899 comerciants, sobretot de Barcelona, es neguen a pagar aquests impostos. TANCAMENT DE CAIXA (1899)

A l'octubre (primer mes sense pagar) el govern enviar l'ordre d'embargar als morosos. L'alcalde de Barcelona, el **Dr. .Bartomeu Robert**, es nega i dimiteix.

Inici d'un procés de vagues: Sabadell, Mataró, Terrassa, Vilafranca, etc. I s'empresona als morosos.

L'Estat de Guerra dura 17 mesos i Polavieja i Duran i Bas dimiteixen per no estar conforme amb les fortes mesures repressives.

El 1901 es reprèn el torn de partits.

Conseqüències:

- Vinculació de les elits adinerades als partits nacionalistes.
- Fi de l'esperit de regeneració. Al 1901 es tornarà al torn de partits.

El regeneracionisme

Con esto llegamos como por la mano a determinar los factores que integran esta forma de gobierno y la posición que cada uno ocupa respecto de los demás.

Esos componentes exteriores son tres: 1.º Los oligarcas (los llamados primates) prohombres y caciques constituyen lo que solemos denominar clase directora o gobernante, distribuida o encasillada en «partidos». Pero aunque se lo llamemos, no lo es: si lo fuese, formaría parte integrante de la nación, sería orgánica representación de ella, y no es sino un cuerpo extraño, como pudiera serlo una facción de extranjeros apoderados por la fuerza de Ministerios, Capitanías, telégrafos, ferrocarriles, baterías y fortalezas para imponer tributos y cobrarlos. Es o notables de cada bando, que forman su «plana mayor», residentes ordinariamente en el centro. 2.º Los caciques, de primero, segundo o ulterior grado, diseminados por el territorio. 3.º El gobernador civil, que les sirve de órgano de comunicación y de instrumento. A esto se reduce fundamentalmente todo el artificio bajo cuya pesadumbre gime rendida y postrada la nación.

En las elecciones no es el pueblo, sino las clases conservadoras y gobernantes, quienes falsifican el sufragio y corrompen el sistema, abusando de su posición, de su riqueza, de los resortes de autoridad y del poder que, para dirigir desde él a las masas, les había sido entregado.

JOAQUIN COSTA 1901